

6. Шевніков Д.М. Вплив мінеральних добрив на поживний режим ґрунту за вирощування пшениці твердої ярої. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2012. № 2. С. 203–206.

7. Новицька Н.В. Врожайність та посівні якості насіння пшениці ярої залежно від доз азотних добрив. *Збірник наукових праць Національного наукового центру Інститут землеробства УААН*. 2008. № 1. С. 85–89.

8. Філоненко Т.А. Забезпеченість сільськогосподарських культур елементами живлення та їх урожайність залежно від застосування зростаючих доз азотних добрив. *Вісник Харківського національного аграрного університету. Серія: Ґрунтознавство, агрохімія, землеробство, лісове господарство*. 2015. № 1. С. 130–137.

9. Любич В.В. Вплив азотного живлення на врожайність і кормові властивості зерна тритикале ярого. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького*. 2009. Т. 11. № 2–3 (41). С. 131–134.

10. Гетман Н.Я., Чернецька С.Г. Тритикале яре в польовому кормо виробництві. *Корми і кормовиробництво*. 2014. № 78. С. 26–32.

11. Конащук І.О. Вплив мінеральних добрив на урожай зерна тритикале озимого і ярого. *Бюлетень Інституту зернового господарства*. 2008. № 33–34. С. 87–91.

12. Господаренко Г.М., Любич В.В. Реакція сортів тритикале ярого на рівень азотного живлення. *Збірник наукових праць Уманського державного аграрного університету*. Ч. 1. Агрономія. Вип. 72. Умань, 2009. С. 21–29.

УДК 633+338.4(477.81)

МОНІТОРИНГ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР НА ТЕРИТОРІЇ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Собко З.З. – аспірант,

Національний університет водного господарства та природокористування

Вознюк Н.М. – к.с.-г.н., доцент,

Національний університет водного господарства та природокористування

У статті наведені результати дослідження виробництва рослинної продукції на території Рівненської області, проаналізовано динаміку зміни виробництва сільськогосподарських культур за період 1990–2016 рр. Установлено, що внаслідок змін кон'юнктури та цінової політики аграрного ринку на території Рівненської області відбувається переорієнтування галузі рослинництва на вирощування теплолюбних, нетипових для території сільськогосподарських культур (кукурудзи, ріпака, соняшника, сої). Однак вирощування таких культур вимагає раціонального й ощадливого використання ґрунтових ресурсів.

Ключові слова: моніторинг, сільське господарство, виробництво рослинної продукції, теплолюбні культури, раціональне землекористування.

Собко З.З., Вознюк Н.М. Мониторинг производства сельскохозяйственных культур на территории Ровенской области

В статье приведены результаты исследования производства растительной продукции на территории Ровенской области, проанализирована динамика изменения производства

сельскохозяйственных культур за период 1990–2016 гг. Установлено, что в результате изменений конъюнктуры и ценовой политики аграрного рынка на территории Ровенской области происходит переориентация отрасли растениеводства на выращивание теплолюбивых, нетипичных для территории сельскохозяйственных культур (кукурузы, рапса, подсолнечника, сои). Однако выращивание таких культур требует рационального и экономного использования почвенных ресурсов.

Ключевые слова: мониторинг, сельское хозяйство, производство растительной продукции, теплолюбивые культуры, рациональное землепользование.

Sobko Z.Z., Voznyuk N.M. Monitoring of manufacture of agricultural crops on the territory of Rivne region

The article presents the results of research on the production of plant products on the territory of the Rivne region, namely, the dynamics of changes in the production of agricultural crops for the period of 1990–2016. It is established that due to changes in the conditions and pricing policy of the agrarian market in the territory of the Rivne region there is a reorientation of the crop sector to grow heat loving, not typical for the territory of agricultural crops (corn, rape, sunflower, soybeans). However, the cultivation of such crops requires rational and economical use of soil resources.

Key words: monitoring, agriculture, production of plant products, heat-loving crops, rational land-use.

Постановка проблеми. Сільське господарство на території України завжди було однією з пріоритетних галузей економіки та відіграло важливу роль під час подолання економічної кризи.

Однією з високопотенційних для розвитку сільськогосподарського виробництва України є Рівненська область. Особливості її фізико-географічного розташування визначають велику різноманітність ґрунтових і кліматичних умов. Територія області характеризується значними запасами родючих ґрунтів: чорноземів, сірих лісових та ін. Завдяки цьому тут вирощується значна кількість культур, які формують основну частину продовольчих ресурсів області [1].

Унаслідок зміни кліматичних та агрометеорологічних умов на фоні глобального потепління, якого безпосередньо зазнає й територія Рівненської області, усе більшого поширення набувають теплолюбні культури, які витісняють традиційні зернові та технічні. Сільськогосподарські виробники все більше надають перевагу таким культурам, як кукурудза, ріпак, соняшник і соя, оскільки їх урожайність значно вища, ніж урожайність пшениці чи цукрових буряків, отже, і прибутки більші. Однак під час вирощування цих культур має місце нераціональне використання земельних ресурсів, унаслідок чого спостерігається деградація останніх.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання моніторингу сільськогосподарського виробництва досліджене в працях багатьох вітчизняних учених: М. Стегней [2], Г. Білака [3], Д. Добряка [4], М. Лендела [5], С. Лісовського [6], М. Клименка, А. Прищепи, Н. Вознюк [7] та ін.

Постановка завдання. Мета статті – дослідження динаміки зміни виробництва традиційних (зернових і зернобобових, цукрових буряків, картоплі, овочевих культур, льону-довгунця) і теплолюбних (кукурудзи, ріпака, соняшника, сої) культур на території Рівненської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Територія Рівненської області розташована у двох природних зонах: Полісся та Лісостепу. Зона Полісся характеризується такими типами ґрунтів: торф'яники низинні й торф'яно-болотні ґрунти, дерново-оглеєні, дерново-прихованопідзолисті піщані (бурі піски); міс-

цями лучно-болотні й дерновослабо-, середньо- й сильнопідзолисті глейові супіщані та суглинисті; у низинах річок – лучні й лучно-чорноземні. Зона Лісостепу характеризується чорноземами опідзоленими, неглибокими слабо- та малогумусними, карбонатними, темно-сірими опідзоленими та сірими опідзоленими; у низинах річок – лучними й лучно-чорноземними; на півдні – дерново-карбонатними, місцями – торф'яниками низинними й торф'яно-болотними ґрунтами [8].

Клімат області помірно континентальний, помірно теплий, вологий, зима м'яка, із частими відлигами, літо тепле, із достатньою кількістю опадів [9].

Виробництво рослинної продукції на території Рівненської області базується на вирощуванні сільськогосподарських культур, серед яких пріоритетними є зернові та зернобобові, технічні (цукровий буряк), бульбоплоди (картопля, овочі).

Для дослідження динаміки зміни виробництва сільськогосподарських культур були використані відомості Головного управління статистики в Рівненській області [10].

Ми провели дослідження динаміки зміни виробництва основних (традиційних) сільськогосподарських культур на території області (рис. 1). Виробництво зернових і зернобобових сільськогосподарських культур більш характерне для лісостепової частини Рівненської області. Це пояснюється наявністю більш родючих типів ґрунтів (на відміну від поліської частини). Загалом виробництво зернових і зернобобових культур коливається в межах 93–219 тис. т на Поліссі, 305–1208 тис. т у Лісостепу. На Поліссі простежується тенденція до зменшення виробництва цих культур, у Лісостепу навпаки – до збільшення. Найбільші показники виробництва за досліджуваний період 1990–2016 рр. зафіксовано в 1990 р. на Поліссі – 219 тис. т, у 2016 р. в Лісостепу – 1208 тис. т. Виробництво зернових і зернобобових культур на території Лісостепу у 3–9 разів більше, ніж на Поліссі.

Вирощування зернових і зернобобових, так само, як і виробництво технічних культур (цукрових буряків), більш притаманне для південної частини області – Лісостепу. Однак в останні роки, починаючи з 2010 р., простежується зниження показників виробництва до 544 тис. т у 2016 р. (у 1990 р. ця величина була на рівні 1508 тис. т). На території Полісся виробництво цукрових буряків є мізерним і коливається в межах 0,2–14 тис. т за досліджуваний період. Однією з причин зниження виробництва цієї культури на території Рівненщини є занепад цукроперероблення, яке в 90-х рр. відіграло вагомий роль у сільськогосподарській спеціалізації області.

Виробництво картоплі поширене по всій території Рівненської області, як на Поліссі, так і в Лісостепу: велика кількість сортів дозволяє вирощувати її по всій території, хоча в 90-х рр. ця сільськогосподарська культура мала більше поширення на території північних районів області. Показники виробництва за досліджуваний період коливаються в межах 298–649 тис. т на Поліссі та 349–717 тис. т у Лісостепу.

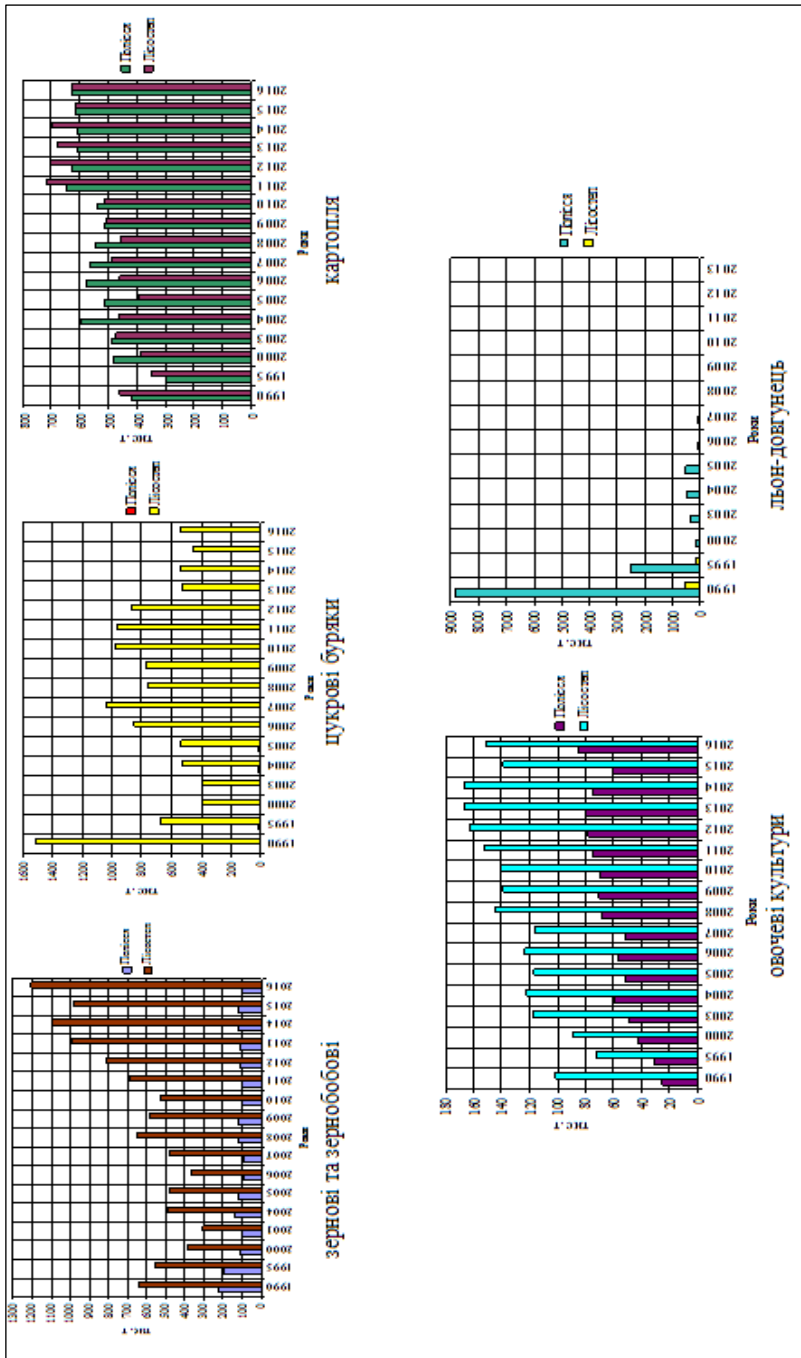

Рис. 1. Динаміка зміни виробництва основних (традиційних) сільськогосподарських культур на території Рівненської області, 1990–2016 рр.

Найменші показники виробництва за досліджуваний період відмічались у 1995 р., найбільші – у 2011 р.

Ще одним складником виробництва рослинної продукції є виробництво овочів. Здебільшого це капуста, огірки, столові буряки, морква, меншою мірою – помідори, цибуля, часник та інші. Узагалі овочі відрізняються від інших сільськогосподарських культур більшою чутливістю до змін кліматичних та агрометеорологічних параметрів. Овочі – теплолюбні культури, тому будь-які кліматичні й агрометеорологічні несприятливі явища можуть призвести до зниження показників виробництва цих культур. Виробництво овочів більш розвинуте на території Лісостепу, за досліджуваний період показники врожайності коливаються в межах 72–167 тис. т. Дещо меншим є виробництво овочів на Поліссі – показники знаходяться на рівні 25–85 тис. т. Проте на всій території області простежується тенденція до збільшення виробництва овочевих сільськогосподарських культур.

Рівненська область у 80–90-х рр. славилася своїм льонопереробним комплексом. 75% державного виробництва льону-довгунця було зосереджено на території Рівненщини, у зоні Полісся. Однак унаслідок забруднення основних площ вирощування льону радіонуклідами, а також низьких закупівельних цін сировини відбулося масове скорочення площ посіву, що призвело до скорочення виробництва льону, а з 2000-х рр. – до його зупинки.

Зі зміною цінової політики, кон'юнктури аграрного ринку й орієнтації аграріїв на високі показники врожаю та прибутки за низьких витрат, а також певною мірою зі зміною клімату на території Рівненської області набули поширення такі теплолюбні сільськогосподарські культури: кукурудза, ріпак, соняшник, соя. У той час як виробництво одних сільськогосподарських культур зменшується, виробництво наведених теплолюбних культур зростає. Ми провели дослідження динаміки зміни виробництва нових для Рівненської області теплолюбних сільськогосподарських культур (рис. 2).

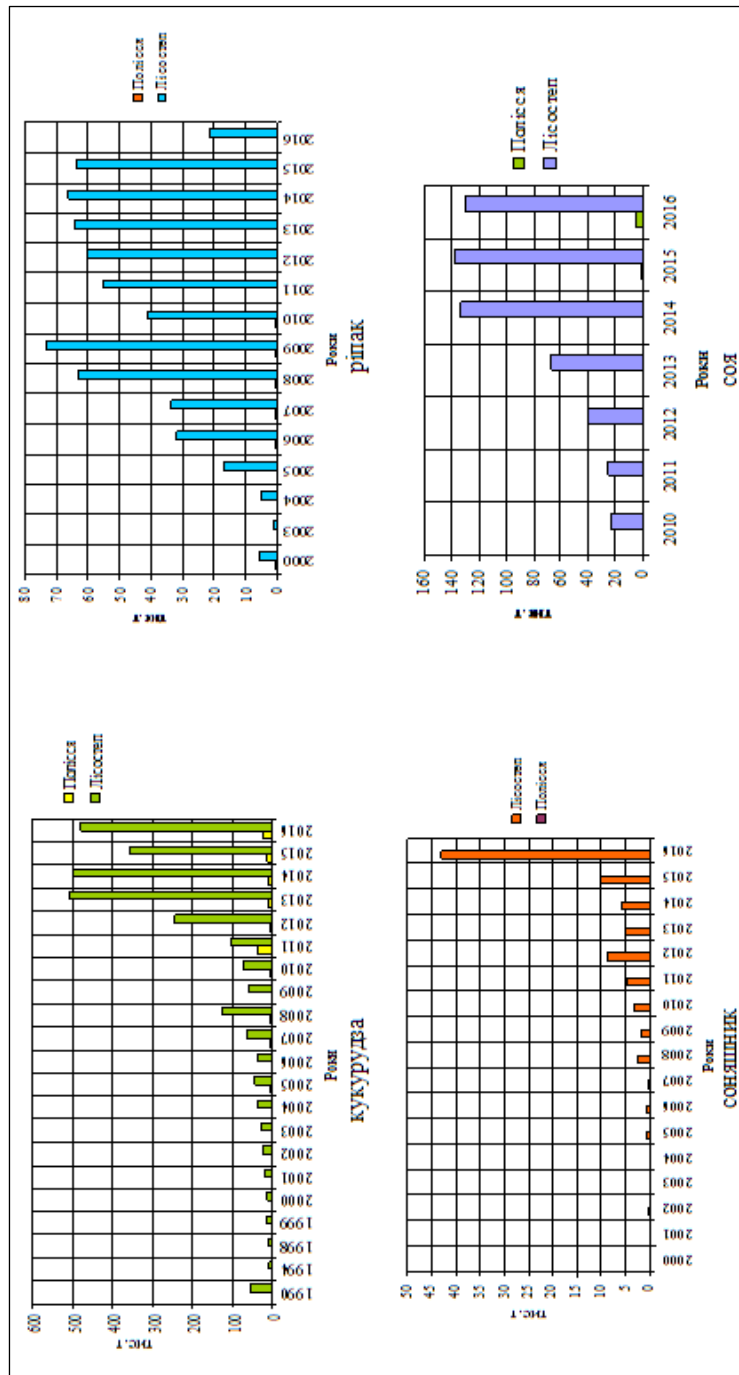

Рис. 2. Динаміка зміни виробництва теплолюбних сільськогосподарських культур на території Рівненської області, 1990–2016 рр.

Кукурудза, починаючи з 90-х рр., набула поширення на території області. Із кожним роком площа посіву цієї культури зростала. Кукурудза, окрім того, що є теплолюбною культурою, характеризується відносною посухостійкістю. Підвищення температур, що є проявом кліматичних змін, призводить до зростання врожайності. Як наслідок, бачимо чітку тенденцію до збільшення, а у 2012 р. – до стрімкого збільшення виробництва кукурудзи. Основною зоною вирощування цієї культури є Лісостеп, адже показники виробництва з 1990 р. по 2011 р. знаходилися в межах 7–125 тис. т, із 2012 р. по 2016 р. – 243–477 тис. т. На території зони Полісся показники врожайності не перевищували 40 тис. т.

Ще однією сільськогосподарською культурою, яка має високі показники врожайності на території Рівненської області, є ріпак, масове виробництво якого розпочалось у 2000-х рр. Із 2005 р. відбувалося стрімке зростання виробництва ріпака на території Лісостепу, показники виробництва при цьому знаходилися на рівні 17–73 тис. т. На Поліссі стрімке виробництво тривало з 2005 р. до 2008 р., а з 2008 р. виробництво стрімко пішло на спад. Однак показники виробництва не перевищували 0,5 тис. т, що говорить про невідповідність кліматичних та агрометеорологічних умов для вирощування цієї культури.

Соняшник, на відміну від кукурудзи та ріпака, набув поширення в 2008–2010 рр. Як і щодо попередніх культур, зоною його вирощування на території Рівненської області є лише її південна частина – Лісостеп. Із 2008 р. виробництво соняшника поступово розвивалося (показники становили 2–10 тис. т урожаю). У 2016 р. його виробництво зросло в 4 рази (43 тис. т.), тому зросла площа посіву цієї культури.

На території області в останні роки масового поширення набули зернобобові культури, а саме соя. Із кожним роком площі посіву цієї культури зростають, витісняючи такі культури, як цукрові буряки, картопля й інші. Виробництво сої здійснюється як на території Полісся, так і Лісостепу, однак показники виробництва на Поліссі в десятки разів нижчі, ніж у лісостеповій частині, що пояснюється насамперед різними типами ґрунтів, а також агрометеорологічними та кліматичними умовами. На території Полісся виробництво сої знаходиться на рівні 0,04–4 тис. т, у той час як у Лісостепу – 23–138 тис. т. У динаміці простежується чітка тенденція до збільшення виробництва сої на території Рівненської області, що пов'язано зі збільшенням площі посіву цієї культури.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи всю інформацію, можна зробити такі висновки:

- унаслідок змін кон'юнктури та цінової політики аграрного ринку на Рівненщині відбувається переорієнтування галузі рослинництва на вирощування теплолюбних, нетипових для території сільськогосподарських культур (кукурудзи, ріпака, соняшника, сої);
 - теплолюбні культури адаптувалися до кліматичних та агрометеорологічних умов області й продукують високі врожаї, унаслідок чого збільшується їх посівна площа, тому площа посіву типових для області сільськогосподарських культур (льон, картопля, цукрові буряки) зменшується;
 - вирощування таких культур, як кукурудза, соняшник, ріпак, соя, вимагає раціонального й ощадливого використання ґрунтових ресурсів, насамперед дотримання сівозмін, адже ці культури дуже сильно виснажують ґрунт, забираючи значну кількість поживних речовин, тим самим зменшуючи його родючість.
-

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Собко З.З., Вознюк Н.М. Вплив агрометеорологічних чинників на врожайність теплолюбних сільськогосподарських культур (на прикладі Рівненської області). *Молодий вчений*. 2017. № 8. С. 5–9.
2. Стегней М.І. Аналіз виробництва та споживання аграрної продукції в Україні. *Агросвіт: науковий журнал*. Київ, 2014. № 23. С. 3–9.
3. Стегней М.І., Білак Г.Г., Архангельська А.-М.І. Аналіз виробництва сільськогосподарської продукції в контексті продовольчої безпеки: регіональний та національний аспект. *Економіка та управління національним господарством*. № 12. 2017. С. 149–154.
4. Добряк Д.С., Тихонов А.Г., Гребенюк Н.В. Теоретичні засади сталого розвитку землекористування у сільському господарстві. К.: Урожай, 2004. 136 с.
5. Лендел М.А. Аграрне виробництво в Карпатському регіоні: сучасний стан, тенденції, перспективи розвитку: монографія. Ужгород: Карпати, 2006. 216 с.
6. Лісовський С.А., Марушевський Г.Б., Павличенко П.Г., Руденко Л.Ч., Тимочко Т.В. Проект доповіді України до конференції ООН зі сталого (збалансованого) розвитку. К.: Центр економічної освіти та інформації, 2012. 60 с.
7. Клименко М.О., Прищепя А.М., Вознюк Н.М. Моніторинг довкілля: підручник. К.: Видавничий центр «Академія», 2006. 360 с.
8. Коротун І.М., Коротун Л.К. Географія Рівненської області. Рівне, 1996. 274 с.
9. Масовець Б.П., Адаменко Т.І. Агрокліматичний довідник по Рівненській області. Довідкове видання. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2012. 136 с.
10. Головне управління статистики у Рівненській області. URL: <http://www.rv.ukrstat.gov.ua/>

УДК 635.655:631.5**ФОТОСИНТЕТИЧНА ТА НАСІННЄВА ПРОДУКТИВНІСТЬ ПОСІВІВ СОЇ ЗАЛЕЖНО ВІД ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРИЙОМІВ ВИРОЩУВАННЯ В УМОВАХ ЛІСОСТЕПУ ПРАВОБЕРЕЖНОГО**

Темрієнко О.О. – аспірант,
Інститут кормів і сільського господарства Поділля
Національної академії аграрних наук

Вивчено вплив комплексного застосування інокуляції бактеріальними препаратами на основі азотфіксувальних і фосформобілізуючих бактерій «Ризоактив» (2,0 л/т) + «Фосфогентерин» (0,8 л/т) та оброблення посівів у фазі третього трійчастого листка «Омекс 3Х» (0,5 л/га) + «Агрогумат» (0,5 л/га) і цвітіння «Омекс Мікромакс» (0,5 л/га) + «Агрогумат» (0,5 л/га) на основні показники фотосинтетичної продуктивності посівів сої (площа листя, фотосинтетичний потенціал, чиста продуктивність фотосинтезу, суха речовина) та урожайність насіння сортів сої різної групи стиглості: «Оріана» (ранньостиглий) і «Діадема Поділля» (середньоранньостиглий). Максимальні показники фотосинтетичного